

J. L. G. van Oudheusden, *Brabantia Nostra. Een gewestelijke beweging voor fierheid en 'schoner' leven 1935-1951* (Dissertatie Nijmegen 1990, Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland LXXXIV; Tilburg: Stichting zuidelijk historisch contact, 1990, xxxv + 397 blz., ISBN 90 70641 34 8).

In de geschiedschrijving van Nederland wordt *Brabantia Nostra* over het algemeen slechts in relatie met de Nederlandse Unie te berde gebracht. De dissertatie van J. L. G. van Oudheusden toont aan dat de verdere 'onzichtbaarheid' van *Brabantia Nostra* op nationaal niveau niet ongerechtvaardigd is. De auteur lijdt in geen enkel opzicht aan overschatting van zijn onderwerp. Integendeel bijna: hij legt herhaaldelijk juist sterk de nadruk op de beperkte betekenis ervan. In cijfers: het blad had nooit meer dan 1200 tot 1500 abonnees, de 'beweging' telde ten hoogste 3000 leden. Weliswaar vermoedt de auteur een breder draagvlak en een vruchtbaarder voedingsbodem dan deze getallen aangeven, maar *Brabantia Nostra* had bijvoorbeeld lang niet de betekenis van de Friese beweging, laat staan van de Vlaamse.

Van Oudheusden laat overigens ook zien, dat de koppeling van *Brabantia Nostra* aan de Nederlandse unie een verkeerd idee ervan in de hand werkt. Het beeld wordt dan wel erg bepaald door het optreden van enkele, weliswaar vooraanstaande maar toch ook niet in alle opzichten representatieve, leden als J. de Brouwer, G. Ruygers en J. Willems en door de gebeurtenissen van 1940 en 1941. Wellicht heeft dit in de hand gewerkt dat *Brabantia Nostra* soms 'fascistisch' of 'semi-fascistisch' is genoemd. De auteur toont overtuigend aan dat daarvoor geen goede gronden bestaan: 'Brabantia Nostra was veel te braaf en te conservatief' daarvoor (363).

Wat was *Brabantia Nostra* dan wel? Deze regionale beweging (een blad opgericht in 1935 en een organisatie die vorm kreeg vanaf 1937) is volgens de auteur ontstaan tegen de achtergrond van economische en culturele groei van Noord-Brabant (emancipatie) enerzijds, en een zekere angst voor de aantasting van een eigen 'Brabants' karakter, dat zich zeer nauw in verband liet brengen met een vroom verzuilend katholicisme anderzijds. Vooral een generatie afgestudeerden van katholieke onderwijsinstellingen (P. C. de Brouwer en H. Moller stonden in feite aan de wieg van de beweging) bleek gevoelig daarvoor. Ideologisch ging het voornamelijk om een vrome katholieke levensleer, die streefde naar een harmonische samenleving, doortrokken van traditionele religieuze waarden, zoals dat in het oude Brabant het geval zou zijn geweest en zoals die ten dele juist bij de meest eenvoudige Brabanders op het platteland nog te vinden zou zijn. Als zo vaak bij bewegingen met emancipatorische karaktertrekken had het scala aan activiteiten iets paradoxaals. Enerzijds ging het om pogingen Brabant te zuiveren en te beschermen tegen de dreigingen van de alom zich voltrekkende modernisering. Anderzijds droeg men, bewust of onbewust, bij aan een zekere 'opstoting' van Brabant en de Brabanders in de vaart van deze modernisering van de Nederlandse samenleving.

Van Oudheusden zet in zijn zorgvuldig gedocumenteerde boek helder uiteen hoe dat alles precies in zijn werk ging. Hij lijkt zijn bronnen uitputtend te hebben behandeld. Iets minder duidelijk wordt wat hij nu eigenlijk zelf vindt van die 'Brabantse mentaliteit'. Als hij daarover schrijft betreft het uiteraard meestal de visies van *Brabantia Nostra* daarop, maar op diverse plaatsen in het boek krijgt men de indruk dat de auteur zelf ook van mening is dat er typisch Brabantse eigenschappen en karaktertrekken zijn. Maar welke dat precies zijn blijft wat onduidelijk. In de slotbeschouwing schrijft hij ondermeer: 'deze regio, Brabant, kreeg de regionale beweging die zij verdiende. Kleurrijk, feestelijk, katholiek, maar tegelijk gemakzuchtig en geneigd in te binden wanneer weerstanden opdoemden' (377). Een heldere conclusie die uit het boek als vanzelf voortkomt zou ik dat echter niet willen noemen.

Overtuigender zijn de concluderende opmerkingen over de geringe mogelijkheden die er voor *Brabantia Nostra* eigenlijk waren. In de 'opmars' van Brabant kon zij nauwelijks een rol van betekenis spelen. Toen het blad werd opgericht (1935) was deze opmars immers al ver gevorderd. Na de oorlog omarmde Noord-Brabant de modernisering in feite zo innig, dat het een der modernste geïndustrialiseerde centra van Nederland werd. Wat *Brabantia Nostra* daarin nu moest was al helemaal onduidelijk. De pogingen na de oorlog de draad weer op te nemen waren dan ook geen succes. Wat er na ongeveer 1950 restte is zelfs de moeite van het vermelden in de regionale context nauwelijks meer waard. Er bestaat overigens nog wel een Stichting *Brabantia Nostra*, maar daar wordt extreem weinig van vernomen.

De auteur gaat in dit verband niet in op de vraag waarom een regionale beweging in Brabant niet al veel eerder is ontstaan. In zekere zin is dat jammer. Want waren de condities voor zo'n beweging eind negentiende eeuw en begin twintigste eeuw eigenlijk niet heel gunstig: formele gelijkberechtiging (religieus en politiek) en geleidelijke economische groei in een toch door de oude 'onderdrukker' (Holland) gedomineerde en zich voortdurend uitbreidende nationale staat. Wat verhinderde bij wijze van spreken de opkomst van een krachtig *Brabantia Nostra* eind negentiende eeuw? Waarom moest het tot de jaren dertig van de twintigste eeuw duren, toen zoiets al bijna een anachronisme was?

Kennelijk ging een dergelijke vraag te ver buiten het onderwerp. Misschien heeft de auteur ook wel wijs gehandeld door zeer dicht op zijn onderwerp te blijven zitten. Hij doet dat ook in andere opzichten. Voor de context en de interpretatie oriënteert hij zich heel sterk op de 'gewone' historische literatuur over Nederland in dit tijdvak. Heel kort en terzijde verwijst hij ook wel naar de moderne cultuur- en mentaliteitsgeschiedenis; de term 'culturele tussenpersoon' valt. Maar het is opvallend dat bijvoorbeeld het begrippenpaar *Gemeinschaft-Gesellschaft*, nog niet heel erg lang geleden toch onvermijdelijk bij een onderwerp als dit, volkomen ontbreekt. Moge dat eventueel nog als een teken van vooruitgang gelden (achterhaalde literatuur kan men achterwege laten), dat is minder het geval bij het ontbreken van pogingen de resultaten van het onderzoek te plaatsen in de modernere, vooral antropologisch georiënteerde, maatschappijhistorische literatuur. De, op zich overigens heel interessante, vergelijking met de Friese en Vlaamse bewegingen kan daarvoor niet echt als compensatie gelden.

Maar, zoals gezegd, wellicht deed de schrijver er wijs aan dicht bij zijn onderwerp te blijven. Het is gemakkelijk vragen naar extra vergezichten; het is heel wat moeilijker en vooral zeer tijdrovend deze op adequate wijze te bieden. Het gevaar dat het dan nooit tot dit boek was gekomen is levensgroot. De auteur is leraar en het verdient bewondering dat hij, ondanks het enorme beslag dat de scholen op leraren leggen, zijn onderzoek heeft weten af te ronden. Het is bovendien, dat moge uit voorafgaande zijn gebleken, een heel interessant, goed leesbaar en uiterst informatief boek geworden. Wie over *Brabantia Nostra* iets wil weten hoeft er voortaan zijn Van Oudheusden maar op na te slaan. Als het daar niet in staat nadert de kans dat het ook niet bekend is de 100%.

J. C. H. Blom

Th. Friend, *The Blue-Eyed Enemy. Japan against the West in Java and Luzon, 1942-1945* (Princeton: Princeton University Press, 1988, xx + 325 blz., \$45,-, ISBN 0 691 05524 6).

Gombong? Waar ligt Gombong? De plaats is niet te vinden in mijn Bos-Atlas. Op 1 augustus 1947 sneuvelde er een strijder voor de vrijheid. Hij ligt er tegenover bladzijde 171 in zwart-grijze